

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Кафедра гігієни тварин і харчових продуктів імені професора
А.К.Скороходька

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан факультету
Микола ЦВІЛХОВСЬКИЙ
05 06 2024 р.

«СХВАЛЕНО»

на засіданні кафедри гігієни
тварин і харчових продуктів
імені професора А.К. Скороходька
протокол № 13 від 30 травня 2024 р.
Завідувач кафедри
В'ячеслав СОЛОМОН

«РОЗГЛЯНУТО»

Гарант ОП «Ветеринарна гігієна,
санітарія і експертиза»
Гарант ОП
Лариса ШЕВЧЕНКО

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕТОЛОГІЯ ТА БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТВАРИН

(назва навчальної дисципліни)

Галузь знань – 21 «Ветеринарна медицина»

(шифр і назва напрямку підготовки)

Спеціальність 212 – «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза»

(шифр і назва спеціальності)

Освітня програма – «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза»

Факультет

Ветеринарної медицини

(назва факультету)

Розробники: Поляковський В.М, к.вет.н., доцент

Київ – 2024 р.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**Кафедра гігієни тварин і харчових продуктів імені професора
А.К.Скороходька**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан факультету

_____ Микола ЦВІЛІХОВСЬКИЙ

“ _____ ” _____ 2024 р.

«СХВАЛЕНО»

на засіданні кафедри гігієни

тварин і харчових продуктів

імені професора А.К. Скороходька

протокол № 13 від 30 травня 2024 р.

Завідувач кафедри

_____ В'ячеслав СОЛОМОН

«РОЗГЛЯНУТО»

Гарант ОП «Ветеринарна гігієна,

санітарія і експертиза»

Гарант ОП

_____ Лариса ШЕВЧЕНКО

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕТОЛОГІЯ ТА БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТВАРИН

(назва навчальної дисципліни)

Галузь знань – 21 «Ветеринарна медицина»

(шифр і назва напрямку підготовки)

Спеціальність 212 – «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза»

(шифр і назва спеціальності)

Освітня програма – «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза»

Факультет

Ветеринарної медицини

(назва факультету)

Розробники: Поляковський В.М, к.вет.н., доцент

Київ – 2024 р.

Опис навчальної дисципліни

«Етологія та благополуччя тварин»

(назва)

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	
Освітній ступінь	Магістр
Спеціальність	212 «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза»
Освітня програма	«Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза»
Характеристика навчальної дисципліни	
Вид	обов'язкова
Загальна кількість годин	150
Кількість кредитів ECTS	5
Кількість змістових модулів	4
Форма контролю	залік, іспит
Показники навчальної дисципліни для денної форми навчання	
Рік підготовки	2024-2025
Семестр	5-6
Лекційні заняття	60 год.
Практичні, семінарські заняття	60 год.
Лабораторні заняття	
Самостійна робота	30 год.
Індивідуальні завдання	
Кількість тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних –	<u>4 год.</u>
самостійної роботи студента –	<u>4 год.</u>

1. Мета, завдання, компетентності та програмні результати навчальної дисципліни

Мета дисципліни «Етологія та благополуччя тварин» полягає у формуванні спеціальних знань та практичних навичок на основі одержаних знань щодо вивчення поведінки тварин, їх життєвих проявів, впливу на них нервової системи, спадкових факторів, умов утримання, годівлі, експлуатації, змін навколишнього середовища, антропогенного чинника.

Основні завдання дисципліни «Етологія та благополуччя тварин» вивчення поведінки тварин, їх життєвих проявів, впливу на них нервової системи, спадкових факторів, умов утримання, годівлі, експлуатації, змін навколишнього середовища, антропогенного чинника. Вивчення життєвих проявів різних видів, статеві-вікових та технологічних груп тварин, їх адаптації, акліматизації, соціальної поведінки в стаді залежно від технології виробництва продукції тваринництва.

Набуття компетентностей:

Інтегральна компетентність (ІК):

Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у галузі ветеринарної гігієни, санітарії і експертизи або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень, упровадження інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності (ЗК):

1. Знання та розуміння предметної галузі та професії.
2. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

Фахові (спеціальні) компетентності (ФК):

1. Здатність застосовувати методики і процедури щодо виробництва та обігу харчових продуктів відповідно до концепції «Єдиного здоров'я».
2. Здатність планувати та проводити стандартний і розширений державний контроль підконтрольних вантажів на державному кордоні України та транспорті, аналізувати зв'язок між контролем безпечності харчових продуктів і здоров'ям людей за міжнародної торгівлі продуктами тваринного походження.
3. Здатність здійснювати контроль на потужностях з виробництва та обігу продуктів тваринного походження, на кордоні і транспорті з урахуванням потенційного впливу транскордонних хвороб, зокрема зоонозів.

4. Здатність здійснювати контроль гігієнічних вимог діяльності потужностей з виробництва і переробки продуктів тваринництва, об'єктів ветеринарної медицини тощо.
5. Здатність контролювати ефективність проведення санації потужностей згідно з вимогами національних та міжнародних нормативно-правових актів.
6. Здатність вирішувати питання загальної ветеринарної превенції відповідно до концепції «системи раннього виявлення» для своєчасного виявлення та ідентифікації спалахів або появи хвороб.
7. Здатність дотримуватися морально-етичних норм, правил і принципів біобезпеки та біоетики під час використання у професійній діяльності різних біологічних агентів.

Програмні результати навчання (ПРН):

1. Володіти методами та методиками передзабійного огляду, гуманного забою тварин, проведення післязабійного огляду продуктів забою та надання рекомендацій щодо їх подальшого використання.
2. Володіти методами та методиками ветеринарно-санітарного оцінювання систем і способів утримання, догляду, годівлі, напування та експлуатації тварин, стану тваринницьких об'єктів, належної експлуатації технологічного обладнання тощо.
3. Володіти знаннями та практичними уміннями, необхідними для організації і проведення державного контролю гігієнічних вимог та санітарних заходів на агропродовольчих ринках і потужностях.
4. Володіти знаннями та практичними уміннями, необхідними для здійснення державного (внутрішнього) ветеринарно-санітарного контролю на потужностях з виробництва та обігу м'яса і м'ясних продуктів, молока і молочних продуктів, напівфабрикатів, харчових гідробіонтів; заготівлі, зберігання та обігу харчових рослинних продуктів, меду та апіпродуктів, харчових яєць та яйцепродуктів тощо, а також методами та методиками відбору, консервування, пакування і пересилання проб тваринного, рослинного й біотехнологічного походження, правильного поводження з ними та результатами їх випробувань (досліджень).
5. Уміти проводити необхідні клінічні та лабораторні дослідження для загальної ветеринарної превенції на потужностях з виробництва і переробки продуктів тваринництва, здійснювати ветеринарно-санітарне оцінювання систем і способів утримання тварин, визначати безпечність кормів, кормових добавок тощо, а також для забезпечувати належний санітарний стан тваринницьких потужностей.
6. Розуміти суть професії, знати підходи та методи оцінювання різних виробничих ситуацій, володіти абстрактним мисленням та вміти аналізувати можливий подальший перебіг цих ситуацій, уміти

приймати обґрунтовані рішення, організовувати та здійснювати якісне виконання прийнятих рішень з дотриманням морально-етичних норм, правил і принципів біобезпеки та біоетики під час використання у професійній діяльності різних біологічних агентів з прагненням до збереження навколишнього середовища.

2. Програма та структура навчальної дисципліни для повного терміну денної форми здобуття вищої освіти

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма							заочна форма					
	тижн і	усьог о	у тому числі					усьог о	у тому числі				
			л	п	ла б	ін д	с.р .		л	п	ла б	ін д	с.р .
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
1													
Змістовий модуль 1. Загальна етологія													
Тема 1. Предмет і методи вивчення поведінки тварин	1	4	2	2									
Тема 2. Сенсорні системи, що створюють етологічну реактивність організму	2	8	2	2			4						
Тема 3. Локомоції, як зовнішній прояв поведінкового акту	3	4	2	2									
Тема 4. Внутрішні причини найбільш стійкої мотивації поведінки	4	4	2	2									
Тема 5. Агресія	5	8	2	2			4						
Тема 6. Неактивні форми поведінки тварин	6	4	2	2									
Тема 7. Розміри тіла тварин та їх локомоція	7	4	2	2									
Тема 8. Циклічність поведінки тварин	8	4	2	2									
Разом за змістовим модулем 1		40	16	16			8						
Змістовий модуль 2. Загальна етологія													
Тема 1. Вроджена поведінка тварин	9	4	2	2									

Тема 2. Типологія угруповань тварин, переваги та недоліки групового способу життя	10	8	2	2			4						
Тема 3. Структура асоціацій тварин і механізми її підтримання	11	4	2	2									
Тема 4. Статева поведінка тварин	12	4	2	2									
Тема 5. Особливості поведінки тварин в угрупованнях неонатального періоду	13	7	2	2			3						
Тема 6. Стрес	14	4	2	2									
Тема 7. Адаптація тварин до умов життя при низьких і високих температурах середовища	15	4	2	2									
Разом за змістовим модулем 2		35	14	14			7						
Усього годин		75	30	30			15						
Змістовий модуль 3. Загальна етологія													
Тема 1. Поведінкова адаптація тварин до нестачі кисню	1	4	2	2									
Тема 2. Зміни поведінки тварин у процесі приручення і одомашнення людиною	2	8	2	2			4						
Тема 3. Вплив штучного середовища на поведінку тварин	3	4	2	2									
Тема 4. Зміни в поведінці тварин в результаті приручення	4	4	2	2									

Тема 5. Реінтродукція і здичавіння домашніх тварин	5	8	2	2			4						
Тема 6. Основні теоретичні положення добробуту тварин	6	4	2	2									
Тема 7. Сучасні технології тваринництва благополуччя тварин	7	4	2	2									
Тема 8. Використання органів тварин для трансплантації людині (Ксенотрансплантологія)	8	4	2	2									
Разом за змістовим модулем 3		40	16	16			8						
Змістовий модуль 4. Спеціальна етологія													
Тема 1. Етологія та поведінкові реакції великої рогатої худоби	9	4	2	2									
Тема 2. Етологія молодняку великої рогатої худоби	10	8	2	2			4						
Тема 3. Етологія птиці	11	4	2	2									
Тема 4. Етологія свиней	12	4	2	2									
Тема 5. Етологія коней	13	7	2	2			3						
Тема 6. Етологія овець	14	4	2	2									
Тема 7. Оцінка благополуччя тварин за технологій виробництва продукції тваринництва	15	4	2	2									
Разом за змістовим модулем 4		35	14	14			7						

Усього годин	75	30	30			15					
Усього годин	150	60	60			30					

3. Теми практичних занять

№ п/п	Назви теми	Кількість годин
1.	Методи досліджень поведінки тварин	2
2.	Вивчення популяції безпритульних собак в умовах мегаполісу	2
3.	Вивчення видових особливостей поведінки лабораторних тварин методом часових зрізів	2
4.	Індивідуальний поведінковий акт	2
5.	Роль словесних подразників у виникненні емоцій	2
6.	Пам'ять	2
7.	Визначення обсягу короткочасної слухової пам'яті у людини	2
8.	Локомоції, як основа поведінкового акту тварини	2
9.	Вивчення особливостей лінійних рухів собак у нормі і за наявності морфо-функціональних дефектів	2
10.	Вивчення локомоції птахів	2
11.	Роль сенсорних систем в організації поведінки	2
12.	Особливості слухового аналізатора	2
13.	Тактильна адаптація аналізатора шкіри	
14.	Вивчення особливостей аналізаторів смакової і нюхової рецепції	2
15.	Нюхова адаптація	2
16.	Визначення типів ВНД (вищої нервової діяльності) у великої рогатої худоби	2
17.	Визначення типу ВНД у людини за психомоторною реакцією	2
18.	Визначення типу ВНД людини за швидкістю утворення і гальмування умовного вегетативного знічного рефлексу	2
19.	Вивчення ієрархічних відносин у групі тварин (на прикладі великої рогатої худоби)	2
20.	Вивчення соціальних відносин у нечисленній і численній групах курей	2
21.	Соціальні взаємовідносини в групі курей при зміні її складу	2
22.	Особливості соціальних відносин у змішаній асоціації курей	2

23.	Особливості ієрархічних взаємовідносин у курей при зміні місця проживання	2
24.	Вивчення соціальної поведінки корів при формуванні груп в умовах промислового утримання	2
25.	Формування ієрархії в групі корів при введенні в групу нової особини	2
26.	Визначення величини життєвого простору особин у групі великої рогатої худоби	2
27.	Вивчення шляхів комунікації між тваринами у групі великої рогатої худоби	2
28.	Особливості соціальної поведінки великої рогатої худоби на обмеженому вигулі	2
29.	Вплив типу вищої нервової діяльності на ієрархічні положення великої рогатої худоби	2
30.	Вплив щільності посадки на рівень агресивності свиней в групі	2
	Всього	60

4. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Експрес-діагностика прояву активно-оборонної реакції у собак	8
2	Зміни рівня агресії у свиней по мірі поїдання корму	7
3	Визначення переважаючої реакції у собак	8
4	Поведінка корів при літньо-табірному утриманні	7
	Всього	30

5. Засоби діагностики результатів навчання:

- модульні тести;
- захист лабораторних та практичних робіт;
- залік;
- екзамен.

6. Методи навчання:

- словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда тощо);
- практичний метод (практичні заняття);
- наочний метод (метод ілюстрацій, метод демонстрацій);
- робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анотування, рецензування, складання реферату);
- відеометод (дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані тощо);

- самостійна робота (виконання завдань);
- індивідуальна науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти.

7. Методи оцінювання.

- усне або письмове опитування;
- презентації та виступи на наукових заходах;
- захист практичних робіт;
- залік;
- екзамен.

8. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти. Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України»

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка національна та результати складання	
	екзаменів	заліків
90-100	відмінно	зараховано
74-89	добре	
60-73	задовільно	
0-59	незадовільно	не зараховано

Для визначення рейтингу здобувача вищої освіти із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу здобувача вищої освіти з навчальної роботи $R_{\text{НР}}$ (до 70 балів): $R_{\text{дис}} = R_{\text{НР}} + R_{\text{ат}}$.

9. Навчально-методичне забезпечення

(вибрати необхідне чи доповнити)

- електронний навчальний курс навчальної дисципліни (на навчальному порталі НУБіП України eLearn – <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=1158>);
- конспекти лекцій та їх презентації (в електронному вигляді);
- підручники, навчальні посібники, практикуми;
- методичні матеріали щодо вивчення навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти денної форми здобуття вищої освіти.

10. Рекомендовані джерела інформації Основна література

1. Етологія та благополуччя тварин. Підручник / Захаренко М.О., Поляковський В.М., Михальська В.М., Шевченко Л.В. Київ: НУБіП України, 2021. 625 с.
2. Чайченко Г.М. Поведінка і психіка тварин: Навчальний посібник. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2000. 200 с.
3. Гігієна та особливості транспортування тварин і продукції тваринництва. Підручник / Поліщук, В.М., Засекін Д.А., Білько Т.О., Поляковський В.М., Соломон В.В. Київ. Центр учбової літератури, 2020. 520 с.
4. Кінологія: утримання, годівля, дресирування собак. Підручник / Бурлака В.А., Горальський Л.П., Засекін Д.А., та ін. Житомир. 2013. 512 с.
5. Нормативні вимоги до мікроклімату приміщень для утримання сільськогосподарських тварин та їх енергоощадне обґрунтування. Методичні вказівки до лабораторних занять з дисципліни «Гігієна тварин». Навчальний посібник / Захаренко М.О., Шевченко Л.В., Поляковський В.М., Михальська В.М., Малюга Л.В., Польовий Л.В., Яремчук О.С., Польова О.Л., Романенко Т.Д., Варпіховський Р.Л. Вінниця. ВЦ «Едельвейс І К». 2011. 64 с.
6. Системи утримання тварин. Навчальний посібник / Захаренко М.О., Поляковський В.М., Шевченко Л.В., Михальська В.М., Малюга Л.В., Засекін Д.А., Соломон В.В. Київ. Видавництво «Центр учбової літератури». 2016. 424 с.
7. Спеціальна гігієна тварин. Навчальний посібник / Поляковський В.М., Чепіль Л.В. Київ. ТОВ «ЦП КОМПРИНТ». 2017. 568 с.

Додаткова література

1. Етологія та здоров'я тварин. Навчальний посібник / Шевченко Л.В., Захаренко М.О., Поляковський В.М., Михальська В.М., Малюга Л.В. Київ. Видавництво «Центр учбової літератури». 2015. 416 с.
2. Транспортування тварин і продукції (санітарно-гігієнічні аспекти). Навчальний посібник / Засекін Д.А., Поляковський В.М., Соломон В.В. Київ. ТОВ «Аграр Медіа Груп». 2013. 520 с.
3. Гігієна та годівля собак. Навчальний посібник / Захаренко М.О., Засекін Д.А., Поляковський В.М., Шевченко Л.В., Михальська В.М., Малюга Л.В., Кривенок М.Я., Панасенко Ю.О. Житомир. Видавництво «Євенок О.О». 2010. 165 с.
4. Санітарні норми для тваринницьких та переробних підприємств України. Навчальний посібник / Засекін Д.А., Поляковський В.М. Київ. ТОВ «НВП «Інтерсервіс». 2011. 220 с.
5. Санітарно-гігієнічні вимоги до води та водопостачання сільськогосподарських підприємств. Навчальний посібник / Захаренко М.О., Шевченко Л.В., Поляковський В.М., Малюга Л.В.,

- Михальська В.М., Польовий Л.В., Яремчук О.С. Вінниця. Видавничий центр ВНАУ. 2011. 244 с.
6. Каталог законодавчих актів та ДСТУ. Навчальний посібник / Захаренко М.О., Поляковський В.М., Михальська В.М., Малюга Л.В. Вінниця ВЦ «Едельвейс і К». 2011. 176 с.
 7. Утримання і гігієна тварин: Утримання птиці. Ч.1. Навчальний посібник / Сахацький М.І., Ібатуллін І.І., Поляковський В.М., Михальська В.М., Кривенок М.Я., Чепіль Л.В. Київ. ФОП «Ямчинський О.В.», 2020. 330 с.
 8. Утримання і гігієна тварин: Утримання птиці. Ч.2. Навчальний посібник / Сахацький М.І., Ібатуллін І.І., Поляковський В.М., Михальська В.М., Кривенок М.Я., Чепіль Л.В. Київ. ФОП «Ямчинський О.В.», 2020. 392 с.
 9. Утримання і гігієна тварин. Утримання овець і кіз. Навчальний посібник. Частина III/ Захаренко М.О., Ібатуллін І.І., Поляковський В.М., Михальська В.М., Кривенок М.Я., Чепіль Л.В. – Київ. ФОП Ямчинський О.В., 2021. 457 с.
 10. Утримання і гігієна тварин. Утримання свиней. Навчальний посібник. Частина IV. / Захаренко М.О., Поляковський В.М., Чепіль Л.В., Михальська В.М., Шевченко Л.В., Курбатова І.М. – Київ. ФОП Ямчинський О.В., 2021. 457 с.